

איש חי
רב פעלים
רודף צדקה וחסד
ר'
משה שניצר
ז"ל
ב"ר מנחם מנדל ז"ל
תנצב"ה

מאורות הדף היומי

עלון שבועי ללומדי "הדף היומי"

בית המדרש דחסידי סוכטשוב בני-ברק
כולל דחסידי סוכטשוב
כולל "סנה משה"
ע"ש הרה"ח ר' משה יצחק זיסר ז"ל
בית מדרש
למגידי שיעור "דף היומי"
חולמ סופר 3 ת.ד. 471 ב"ב טל. 03-5775333

האשה
החשובה ודופת
צדקה וחסד
מרת
ורדה שניצר
ע"ה
ב"ר מאיר ז"ל
תנצב"ה

יו"ל ע"י ביהמ"ד למגידי שיעור "דף היומי" בראשות הגר"ד קובלסקי שליט"א • לע"נ הר"ד מרדכי קלמן (מוטי) זיסר ב"ר משה יצחק ז"ל

מסכת סנהדרין פ"ד - צ' פרה ב', ב' - ב', ה'

גליון מס' 959

בס"ד, י"ח תשרי תשע"ח

השבוע בגליון

- ה"חפץ חיים" - יש להתפלל על הרשעים שיחזרו בתשובה
- חציו עבד וחציו בן חורין
- האם נוהג דין "נביא שקר" בימינו?
- כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא

- בן יכבד אב
- האם אב רשאי למחול על כבודו ולהתיר לבנו לחבול בו
- שעשני ישראל" במקום "שלא עשני גוי"
- קללות - מתי וכיצד?

דבר העורך

סוכת ההדסים

היה זה בשנת תרפ"ח, בעיירה קלויזנבורג שבהונגריה.
הרבי מצאנו זצ"ל, נערץ ואהוב היה על כל מקהלות עם ישראל לגונוני. שמו יצא לתהילה בכל כנפי הארץ, בשל גדלותו בתורה שניכרה גם בספרים הרבים שהוציא לאור, מהם שו"ת דברי יציב, שפע חיים, בשל מפעל הש"ס העולמי, מאור פניו הנדיב, בתי החולים שיסד, הקריה הנאמנה שהקים בנתניה, ועוד.
עוד בהיותו צעיר לימים, על כסא ממלכתו בקלויזנבורג העיירה, היה הרבי נערץ על סובביו, בהם תלמידי ישיבתו עליהם הרעיף את חיבתו כאב דואג לבניו האהובים. חיבתם של התלמידים לרובם האהוב גלשה על גדותיה, ובהתקרב חג הסוכות מצאה הערצה זו את ביטוייה המוחשיים בדמות מתנה מיוחדת במינה שהעניקו לו תלמידיו, שנמנו וגמרו כי במו ידיהם יעמלו להקים סוכה מפוארת עבור הרבי, יעטרוה במיני פאר, יקסטוה וישונו לה הוד והדר של מלכות.
ימים ארוכים עמלו בחורי החמד להקים את שלד הסוכה. לא סוכה רגילה היתה זו. דפנותיה מעץ משובח היו, ועליהן נחרטו ביד אומן פסוקים שונים ואיורים מרהיבי עין. משהושלם מבנה הסוכה, ערמו הבחורים אלפי הדסים ירוקים וריחניים בחצר ביתו של הרבי, ובסבלנות רבתי הניחום באהבה על גג הסוכה, הדס אחר הדס, עד שעלי ההדס הקטנים שנדחסו זה לצד זה יצרו מרקם מדהים ביופיו, שכיסה את סוכתו של הרבי והשלים את יופיה ואת הדרה של הסוכה.
משהושלמה המלאכה ניגשו בחורים נוספים שעמלו על קישוטי הסוכה והחלו לתלות את יצירותיהם משובבות הלב בכל זוויות הסוכה. תשעים ואחד תפוחים בשלים, אדומים, צהובים וירוקים נתלו בגג הסוכה, כגימטריה של המילה "סוכה" - 91, ולא באו נערי התשחורת

דף פד/ב רב פפא לא שביק לבריה למישקל ליה סילוא

בן יכבד אב

אמרה תורה (שמות כא/טו) "ומכה אביו ואמו מות יומת", ובסוגייתנו מבואר, כי כל חבלה שחובל אדם באביו או באמו שבעקבותיה יצא מהם דם, נכללת בפסוק זה והבן מתחייב מיתה, בעדים ובהתראה כמובן. בהקשר לכך מספרת גמרתנו שאמוראים אחדים לא התירו לבניהם להוציא קוץ מבשרם, או לפתוח בועה ולהוציא ממנה ליחה, משום שביקשו למנוע מבניהם לעבור על איסור חבלה בשוגג.

האם אב רשאי למחול על כבודו ולהתיר לבנו לחבול בו: דיון ענף קיים בספרי האחרונים, האם האב רשאי למחול על כבודו ולהתיר לבנו לחבול בו. יסודו של ספק זה נעוץ בשאלה, אם ניתן להשוות בין האיסור להכות אב ואם למצוות כיבוד אב ואם. שהנה, לגבי מצוות כיבוד אב קיים הכלל "אב שמחל על כבודו - כבודו מחול" (קידושין לב/א). אלא שיש לדון אם ניתן ללמוד מכך גם לענין חבלה באב, שהיא בזיון עבורו [ונפרט שעל הכאה בידיים התורה חייבה מיתה].

לדעת בעל "החינוך" (מצווה ר"ב), האב רשאי למחול גם על "מוראו". היינו, מלבד רשאי הוא למחול על כבודו, הוא גם רשאי למחול על דברים שהתורה אסרה על הבן לעשותם משום בזיון האב. אולם, הר"ן חולק על כך וסובר, שהאב אינו רשאי למחול על בזיונו, וכן דעת הריב"ש (שו"ת סי' ר"כ בשם הראב"ד וכן מפורש ב"שאלתות" משפטים שאילתא ס') וה"טורי אבן" (מגילה כח/א) המבארים, כי האיסור לבזות את האב ולקללו אינו נחשב כזכות של האב, וממילא אין הוא יכול למחול על כך (ע"ע הרלב"ח קונטרס הסמיכה ק"א "מנחת חינוך" מצוה מ"ח והגר"י ענגיל "גלוני הש"ס" קידושין לב/א).

לכאורה, מסוגייתנו המספרת על האמוראים שסירבו להניח לבניהם להוציא קוץ מבשרם, ניתן להביא ראיה ניצחת לכך שאב אינו רשאי למחול על צער, שאם לא כן, מדוע סירבו האמוראים להניח לבניהם לחבול בהם, הרי הם יכלו למחול על צערם. אולם, בעל ה"מנחת חינוך" (שם) מבאר, כי אמנם האב רשאי למחול על **פעולה מסויימת** שהבן מתכוון לעשותה, אך יתכן כי במהלך פעולת ההקצה, הבן ישגה ויצער את אביו שלא לצורך, ועל פעולה זו לא מחל האב, ולפיכך הם סירבו להכשיל את בניהם באיסור זה. להלכה, נוקטים פוסקי זמנינו (הגר"י וייס זצ"ל בשו"ת "מנחת יצחק" ח"א סי' כ"ז והגר"ש ואזנר זצ"ל בשו"ת "שבט הלוי" ח"ב סי' ק"ב), כי אין האב רשאי למחול לבנו שיוכל להכותו. אודות נידון סוגייתנו, אם על בן להמנע מהענקת טיפול רפואי לאביו הכרוך בהוצאת דם, קיים דיון נרחב בפוסקים ולהלכה כתב הרמב"ם (הל' ממרים פ"ה הל' ז'), כי "המקיז דם לאביו, או שהיה

צעילוי נשמת

הר"ד **ישעיהו יצחק בורנשטיין** ז"ל
ב"ר חיים אליעזר ז"ל
נלב"ע י"ט בתשרי תשס"ו
תנצב"ה
הונצח ע"י בני המשפחה שיחיו

צעילוי נשמת

מרת **צינה פלוק** ע"ה
ב"ר אברהם הכהן ז"ל
נלב"ע י"ז בתשרי ב' דחווהמ"ס תשל"ט
תנצב"ה
הונצחה ע"י בנה ידידו
הר"ד **אברהם פלוק** ומשפ' שיחיו - תל אביב

צעילוי נשמת

מרת **אסתר גולדה כהנא** ע"ה
ב"ר אלתר יעקב וגייטל ויזל ז"ל
נלב"ע י"ח בתשרי תשנ"ט
תנצב"ה

לעילוי נשמת

מרת **יהודית קולינר** ע"ה ב"ר שמואל זיינבל (לבית פרושינובסקי) ז"ל
נלב"ע ב' שבט"ק י"א אלול תשע"ז **תנצב"ה**
הונצחה ע"י בני המשפחה שיחיו

נר ה'
נשמת
אדם

רופא וחתך לו בשר או אבר - פטור, אף על פי שהוא פטור, לכתחילה לא יעשה... שמא יעשה חבורה. במה דברים אמורים כשיש שם אחר לעשות. אבל אם אין שם מי שיעשה אלא הוא והרי הן מצטערין, הרי זה מקיז וחותר כפי מה שירשהו לעשות", וכן פסק הרמ"א ("שולחן ערוך" יו"ד סי' רמ"א סעי' ג).

לו עשיית חבורה באב תוך כדי טיפול רפואי בו היתה אסורה מדאורייתא, לא היה הרמב"ם כותב **שלכתחילה** יש להמנע מטיפול זה, אלא, אף בדיעבד היתה פעולה זו אסורה. ברור, איפוא, מסיק הגאון רבי מרדכי יעקב ברייש זצ"ל, (שו"ת "חלקת יעקב" יו"ד סי' קל"א), כי מן התורה רשאי אדם לחבול באביו לצורך רפואה, כדעת האמוראים בסוגייתנו, ואף מצווה הוא מקיים בכך. אלא, שמדברנן ראוי להימנע לכתחילה מפעולות מסוג זה, כדי ליצור גדרים וסייגים, אשר ירחיקו את הבן מאיסור חמור זה של הכאת אב. אולם, כאשר אין אדם אחר שיטפל באב, מצווה רבה על הבן לטפל באביו. ולא זו בלבד, אלא גם כאשר טיפולו של אדם אחר מקשה על האב, יטפל בו הבן ויזכה במצוות כיבוד אב ואם (ע"ע שו"ת "מנחת שלמה" ח"ב סי' ע"ט ובשו"ת "מנחת יצחק" ח"א סי' כ"ז).

דף פד/ב דאי כתב רחמנא מכה איש

"שעשני ישראל" במקום "שלא עשני גוי"

משפט קצר שכתבו בעלי התוספות בסוגייתנו (ד"ה "איש"), גרר דיון הלכתי מרתק בנוגע לברכות השחר. **ברכות על דרך השלילה וברכות על דרך החיוב:** בכל בוקר אנו פותחים את תפילת שחרית בברכות השחר, בהן אנו מודים לבורא עולם על כל הטוב אשר גמלנו. עיון קל בברכות אלו יגלה, כי הן מתפלגות לשני סוגים. בברכות אחדות אנו מודים לקב"ה על דברים חיוביים, כגון, "זוקף כפופים", "הנותן ליעף כח" וכדומה, אך יש ברכות שבהן אנו מודים לו על היעדרות של מציאות מסויימת, כגון "שלא עשני גוי" ו"שלא עשני אשה".

רבים מגדולי הדורות עסקו בחיפוש אחר הסיבה שהניאה את חכמים לתקן ברכות אלו על דרך השלילה. הרי במקום הנוסח "שלא עשני גוי" ניתן היה לתקן ברכה שנוסחה הוא "שעשני יהודי" (ב"ח טור או"ח סי' מ"ו ד"ה "ויש עוד ג' ברכות").

הב"ח (שם) כתב, כי יש שביארו זאת על פי הגמרא (עירובין יג/ב) "נוח לו לאדם שלא נברא יותר משנברא". לפיכך, תוקנה הברכה בנוסח שמשמעו, כי עדיף היה לאדם שלא ליווצר כלל, ועתה, משנאלץ לרדת לעולם השקר, הוא מברך על כך, שלכל הפחות הוא נולד כבן לעם היהודי. וכן בברכת "שלא עשני אשה", מודה האיש על כך, שמשנוצר, הוא שמח שיש בידו מצוות רבות יותר לקיימן (ט"ז "שולחן ערוך" או"ח סי' מ"ו ס"ק ד).

אולם, הב"ח כותב כי יש להתייחס לתירוץ זה כאל דרוש נאה בלבד, אך ההסבר האמיתי לניסוח חלק מברכות השחר על דרך השלילה, נעוץ ברצונם של חז"ל "להאריך בהודאות, ולברך על כל חסד וחסד ברכה בפני עצמה". אי לזאת, לו היה האיש מברך "שעשני ישראל", הוא לא היה יכול לברך "שלא עשני אשה" ו"שלא עשני אשה", שהרי בברכתו "שעשני ישראל" כבר נאמר שהוא ישראל ולא גוי, שהוא ישראל ולא עבד ושהוא ישראל ולא **ישראלית**. היינו, אף שהמברך "שעשני ישראל" מתכוון לכך שהוא זכה להיות בן לעם ישראל, בכל זאת, מאחר שישראל הוא לשון זכר, כבר אין הוא יכול לברך "שלא עשני אשה". לפיכך, חכמים תקנו ברכות אלו בנוסח שהן יכולות לשכון זו בצידה של זו, בלא שהאחת רומזת על חברתה.

בעל ה"מגן אברהם" (שם, ס"ק ט') מצטט את הסברו של הב"ח, אשר לפיו המילה "ישראל" משמעה איש בלבד ולא אשה, וכהוכחה לכך הוא מציין את דברי בעלי התוספות בסוגייתנו המבארים, כי למרות שהתורה נכתבה בלשון זכר, היא מתייחסת לגברים ולנשים כאחד (למעט במקומות מסויימים, שבהם יש לימוד מיוחד להורות, שההתייחסות היא לגברים בלבד), שהרי ידועה דרשת חז"ל (פסחים מג/א) מן הפסוק (במדבר ה' ו') "איש או אשה כי יעשו מכל חטאת האדם" - "השווה הכתוב אשה לאיש לכל עונשין שבתורה". הרי לנו, מסיים ה"מגן אברהם", כי לולא דרשה מיוחדת זו, היינו מייחסים את ציווי התורה שנאמר בלשון זכר, לגברים בלבד.

דף פה/א בעושה מעשה עמך

קללות - מתי וכיצד?

מבואר בסוגייתנו, שהמקלל אדם מישראל עובר על איסור מן התורה, שנאמר (ויקרא יט/ד) "לא תקלל", ולוקה שלושים ותשע מלקות על כך. אולם, המקלל אדם רשע פטור, שנאמר (שמות כב/כז) "ונשיא בעמך לא תאזר" - "יצא זה שאינו עושה מעשה עמך".

האם **מותר** לקלל רשע, או שמי שמקללו **פטור ממלקות**? ה"מנחת חינוך" (מצווה רל"א אות ד') מדייק מלשון סוגייתנו שמדברנן אין לקלל רשע, שאלמלא כן, מדוע נקטה הגמרא בלשון "פטור" ולא בלשון "מותר". אולם, פוסקים רבים התירו לקלל את הרשע, ואחת האסמכתאות לכך היא מן הפזמון הידוע "שושנת יעקב" בו אנו מזמרים בקול רם "ארורים כל הרשעים" (עיי' בספר "לרעך כמוך" הל' לא תקלל פ"ג בהערות "ניר לדוד" אות מ"ז). [ועיי"ש בהגהות על ה"מנחת חינוך" אות ב' מדברי "חזון איש" והגרא"מ שך זצ"ל ועוד, שהוכיחו כי אין כל איסור בקללת רשע].

על סיפוקם עד שחוררו נקב זעיר בביצים חיות, ורקנו את תוכנן וציירו עליהן דמויות מרהיבות של ציפורי שיר אותן תלו בסוכה, זכר לנאמר ב"יצרות" בשחרית יום ב' של ראש השנה, "כציפורים עפות כן יגן ה' צבאות". כאשר נתלתה דמות הציפור האחרונה, הביטו הבחורים בסוכה שהקימו לרבם, וידוע ידעו כי סוכה יפה הימנה לא יראו לעולם. ראויה היתה סוכה שכזו לרבי שכזה, וראוי היה רבי שכזה לסוכה שכזו. ריח ההדסים, התפוחים, הרימונים ושאר הפירות הנאים שקישטו את הסוכה פשט בחללה, אפף את דפנותיה המסוללות בפז והתמזג עם ציפורי הביצים הלבנבנות שגעו ממרום שבתן, והיתה הסוכה מעין בבואה של גן עדן תחתון.

משפחות משפחות נהרו מכל קצווי העיירה לחזות בפלא המרהיב, ואף הערלים הציצו ביראה מהולה בהתפעלות בבית המפואר שהקימו היהודים לשבעה ימים בלבד.

רבי קדוש לחסידים קדושים היה הרבי מצאנז. שרדי העיירה שחם בהתרגשות על אודות הוילונות שניתלו בעלות השחר של שמחת תורה על חלונות בית הכנסת. לכשנשאלים הם על שום מה? הם מניפים את ידם באוויר בתנועת ביטול, כאומרים "מה אתם מבינים?". לאחר מכן הם מתרצים במין טוב לב קלויזנבורגאי, עוצמים את עיניהם בסילודין ומספרים בחרדת קודש על אבותיהם, אחיהם וסביהם שהיו מרקדים בליל שמחת תורה כל הלילה, כשספרי תורה בזרועותיהם, רגליהם מתרוממות טפח מעל הקרקע, ולבם בשמי רום. הרבי אחוז היה שרעפי קודש ובית המדרש התמלא בשירת יהודים תמימים לבוראם על התורה שנתן להם.

שוב ושוב היו החסידים הנלהבים, נער זוקן, פשוטי עם ונגידים, שואבי מים וגבאי הרב, מזמרים בגרום, חוזרים ושובים על אותה מנגינה יפהפיה ומרגשת שקיבלה משמעות שונה בכל פעם. תחילה היו מזמרים אותה באיטיות, במין ערגה והתרפקות ורחונית, שבכוחה לנתק את כבלי החולין שעוצרים את הנשמה מהמריא אל על. אט אט התפשטה בלב המנגינה, שמלחינה השכיל להתאימה לפירוש המילים, ולפתע, מבלי משים, הרימו הכל את רגליהם, הגבירו את הקצב ועלתה שמחתם השמימה.

"נו", פוקח ישיש צנזאי את עיניו, "עכשיו אתה מבין? בשעה כזו, הבוקר מתחיל להפציע ולרמוז לנו שהשעות נוקפות ויש לסיים את ההקפות. מי מסוגל להפרד מקדושה שכזו? משמחה המרוממת את הנפש? איש אינו מוכן! החלונות כוסו והזמרה נמשכה עוד זמן רב!"

משכך הם פני החגים בעיירה קדושה זו, ברור מאליו, איפוא, כי בלילו הראשון של חג הסוכות, בתום ה"טיש", ישב הרבי זצ"ל בסוכתו המפוארת ולמד בהתפעלות בתורה הקדושה, תוך שהוא מכין את עצמו לבוקרו של יום. עם שחר של יום טוב ראשון של חג, יזכו הוא וקהל עדתו לקיים את מצוות נטילת ארבעת המינים על אתרוג מהודר שנשלח מארץ ישראל, על הדסים משולשים מהודרים, ועל לולב זקוף וגאה שנשלח על ידי גביר פולני, ממעריצי הרבי. רכן הרבי על גגרתו מול האש העלילה שבערה בתנור שדאגו חסידיו להתקין בסוכתו, כדי להמעיט במקצת מן הקור העז ששרר בחוצות, וקולו הערב מילא את חלל סוכתו היפה.

אותה שעה, קפאו ציפורי הביצים הלבנבנות על מקומן, תשעים ואחד התפוחים לא נעו אף לא כמלא נימה, וכיפת כוכבים כחולים נצפתה בעד עלי ההדס הירקרקים שהפיצו את ריחם העדין.

שכן ירא שמים היה לו לרבי. דלת מול דלת, באותה חצר, דר הרה"ח ר' אליהו דויטש ז"ל, כשכן, נהנה ר' אליהו מיחסי קירבה מיוחדים עם רבו הנערץ. מידי פעם, היה ר' אליהו מציץ בביתו של הרבי, שנאמ ניתן לסייע דבר כלשהו, מאחר שהרבי עצמו שקוע היה בעבודת הקודש, ולא חש במחסור זה או אחר שנתרגש עליו.

ר' אליהו האוהב והדואג עמד לעלות על יצועו בסוכתו הקטנה, ובטרם אמירת קריאת שמע שעל המיטה, חבש ר' אליהו את פוזמקאותיו, העטה עליו את מעילו העליון ונכנס אל הסוכה המופלאה. חרש חרש פסע ר' אליהו סביבות הרבי שהגה בתלמודו, ודרש בשלמו. הרבי, ששקוע היה בסוגיה עמוקה, הרעף חיוך של חיבה על ר' אליהו ושב ללימודו.

בעל "חוסן יוסף" (מסכת קידושין אות רצ"ו) כתב חידוש מעניין, כי דווקא אדם כשר רשאי לקלל רשע, אך רשע אינו רשאי לקלל את חבריו הרשע. שכן, חז"ל דרשו שהמקלל פטור, משום ש"אינו עושה מעשה עמך", היינו, הרשע אינו נחשב כמי שניצב בדרגה אחת עם אלו שאינם רשעים, ולפיכך, הם רשאים לקללו. לעומת זאת, הרשע, הרי עומד במצב זהה לזה של חבריו, ואין הוא רשאי לקללו...

למרות שכאמור, לדעת רוב הפוסקים אין איסור לקלל רשע, כתב ב"מדרש הנעלם" (זהו פרשת וירא עמוד ק"ה), "ואמר רבי, אסור לו לאדם להתפלל על הרשעים שיסתלקו מן העולם, שאלמלא סלקו קודשא בריך הוא לתרח מן העולם כשהיה עובד עבודה זרה, לא בא אברהם אבינו לעולם ושבטי ישראל לא היו, והמלך דוד ומלך המשיח והתורה לא נתנה, וכל אותם הצדיקים והחסידים והנביאים לא היו בעולם".

"הפחץ חיים" - יש להתפלל על הרשעים שיחזרו בתשובה: "הפחץ חיים" זצ"ל (ע"ה פ' יוצא) האריך בדבריו, שיש להתפלל על הרשעים שיחזרו בתשובה (ברכות י"א) ולא שימותו. שהנה, כאשר יעקב אבינו שמע מבניו כי המושל המצרי, שהיה יוסף, בנו, אך הוא לא ידע זאת, מתעלל בהם, לא התפלל עליו שימות. ואם היה עושה כן, היה הורג את בנו שלא מדעת, ובזכות זהירותו ניצל בנו מקללתו.

דף פה/ב - פו/א חציו עבד וחציו בן חורין

חציו עבד וחציו בן חורין

המושג "חציו עבד וחציו בן חורין" נזכר בתלמוד לא אחת ולא שתיים, ואף פרשה שלמה בתורה וסוג מיוחד של קרבן מוקדשים לו: פרשת שפחה חרופה ואשם שפחה חרופה (ראה כריתות י/ב - י"א/א). אף שמושג זה מוכר לרבים, נפרט אותו בקצרה טרם נחדור לפרטיו: שני אחים ירשו עבד כנעני מאביהם, ואחד מהם שחרר את חלקו בעבד, הרי לפנינו "חציו עבד וחציו בן חורין". מצב זה יוצר מציאות סבוכה להפליא, שכן, עבד כנעני חייב במצוות כאשה אך הוא פטור מן המצוות שחייב בהם האיש. ואילו עבד משוחרר הופך להיות יהודי גמור החייב בכל מצוות התורה. אם כן, אדם זה, חציו חייב במצוות מסוימות שחציו האחר פטור מהן. במאמר שלפנינו נתמצת מספר הגדרות שעל ידן ניתן להבין לאשורו את מצבו של ה"חציו".

ההבדל בין פרד לחציו עבד וחציו בן חורין: התשב"ץ (ח"ב סי' ז) טורח לבאר את ההבדל בין הפרד לאדם שהוא "חציו עבד וחציו בן חורין". שניהם, מורכבים הם. הפרד הוא שילוב של סוס ואתון, וה"חציו" הוא שילוב של יהודי ועבד כנעני, ומכל מקום, דיניהם שונים. חציו עבד וחציו בן חורין אינו רשאי לישא אשה כל שהיא. יהודיה אינו רשאי לשאת, משום חצי העבד שבו. שפחה אינו רשאי לשאת משום חציו היהודי, ואף לשאת "חציו" שכמותו, היינו, חצי שפחה וחצי בת חורין, גם כן אינו רשאי, משום שהצד היהודי שבו אסור לו להנשא עם צד העבדות שבשפחה. לעומת זאת, פרד ופרדה אינם נחשבים ככלאים, ואין מתייחסים אל כל אחד מהם הן כסוס והן כחמור, אלא רואים אותם כיצירה חדשה - פרד. החילוק ביניהם, מבאר התשב"ץ, הוא שהפרד מהווה יצירה חדשה, סוג חדש של בעל חיים ולפיכך, אין לייחס לו תכונות הקשורות למוצאו. לעומת זאת ה"חציו" הוא תערובת גרידא, בעל שתי ישויות השוכנות בו, אך אין הן מתמזגות ביניהן לכדי יצירה חדשה. לפיכך, הפרד והפרדה אינם נחשבים ככלאים, שהרי שניהם מין אחד הם. אולם ה"חציו עבד" וה"חציה שפחה", אסורים בנישואים משום שעבדות ויהדות משמשים בהם בערבוביה.

בשורות הבאות נווכח, כי ערבוביה זו, יש שהיא מעורבתת להפליא, ויש שהיא מסודרת למופת, אך לפני שאנו פוסעים את הפסיעה הבאה, חובה עלינו להקדים הקדמה קצרה. אנו מבחינים היטב בין גופו של האדם לחלק הרוחני השוכן בתוכו. איסורי התורה, זכויות הקניין ושאר היכולות המשפטיות, מתייחסים לחלק הרוחני שבאדם, ואילו גופו אינו אלא "נושא כלים". מעתה, אף שקבענו כי החלק היהודי והחלק הכנעני שב"חציו" מעורבים זה בזה וכל אחד מהם משפיע על כל ישותו, הרי, שכאשר נבקש להתייחס לגופו בלבד, ניתן להבין כי הוא מחולק באופן מדויק בין שני בעליו - העבד עצמו והאדון על חציו, שהרי אין גופו אלא ככל חפץ שניתן לחלקו בין שני בעלים. זאת, לעומת ישותו הרוחנית, שבה אין ניתן לבצע הפרדה ברורה.

כעת, נוכל להבין את החילוק בין שתי ההלכות הבאות שכתב הרמב"ם והנראות כסותרות זו את זו באופן מתמיה. הרמב"ם (הל' אישות פ"ד הל' י"ז ע"פ גיטין מג/א) פוסק כי חציו עבד וחציו בן חורין הנושא אשה יהודיה, הרי זה ספק קידושין. מצד שני הוא פוסק (שם) כי חציה שפחה וחציה בת חורין שנישאה ליהודי, קידושה חלים. מדוע זה יש הבדל בין העבד לבין השפחה?

אין זאת, מבאר ה"סטייפלער" זצ"ל ("קהילות יעקב" גיטין סי' ל"ב), אלא משום שכאשר האיש מקדש אשה, נפשו עושה קניין בגוף האשה. מעתה, חציו עבד וחציו בן חורין שעשה קניין קידושין, הרי זה ספק קידושין, שהרי נפשו מבולבלת עליו, יהודי ועבד משמשים בה בערבוביה, ולפיכך נוצר ספק כיצד להתייחס לפעולה שנעשתה על ידו והשייכת ליהודים בלבד. לעומת זאת, יהודי המקדש חציה שפחה וחציה בת חורין קונה קניין בגופה, אשר בו במובהק, חצי שייך לה וחצי לאדוניה, ואין, איפוא, כל עילה שהקידושין לא יחולו... [בשולי הדברים נציין, כי האמור שהמקדש "עושה קניין בגוף האשה", אין הכוונה לקניין כעבד ושפחה, אלא שהאיסור שחל על כל העולם כלפיה, חל בגופה - עיי' תוס' קידושין ב/ב].

חזר ר' אליהו לסוכתו, הרבי לגמרתו, ומלאך האש נפנה למלאכתו. התנור הפיץ חום רב ולפתע ניצתה אחת מדפנות הסוכה, אשר הפכה למאכלת אש, ותוך רגעים מספר גרפה עמה את אחיותיה למדורת ענק. **כה שקוע** היה הרבי בלימודו, עד שלא שם לב ללהבות האש שאפפוהו מכל עבר. מחשבתו ומעייניו נתונים היו בעולמות אחרים, שהאש וכוחות הטבע אינם יכולים להם. כמעט ליחכה האש את גמרתו של הרבי, שחילץ את עצמו מן האש ברגע האחרון, אחר שאחד ממשמשי הבחין במתרחש. כשהשטריימל בידו נמלט הרבי והותיר מאחוריו את סוכתו הבעורת, על ציפוריה, תפוחיה והדסיה המפוייחים. זכר לא נותר ממנה. עוד שעה ארוכה, סיפר ר' אליהו לימים, בערה הסוכה, עד שה"שייגיצים" של העיירה כיבו את השריפה. הרה"ג ר' אברהם משה דויטש שליט"א, אשר שמע סיפור זה מאביו ר' אליהו, חוזר ושונה מעשה זה לבני משפחתו בכל שנה, תוך שהוא מציין בגאווה, כי באותה שנה שהה הרבי בסוכתם הדלה, עד שהוקמה סוכתו הנופלת, תוך שהוא מוסיף ומדגיש לבני משפחתו את התמדתו המופלאה של הרבי שלא חש כמאום טרם אחזה האש בשולחנו. ואנו מספרים זאת, הן משום כל אלו, והן משום שבתקופה זו יאה וראוי לזכור, שאבותינו בעיירותיהם הדלות, בדחקותם הנוראה, נאחזו ונתפסו בתורתנו הקדושה, רקדו עמה בכל לב וששו עמה בכל מאודם. כי היא לנו עוז ואורה. חג שמח.

המעוניין לזכות את הרבים בספור מעניין, או בעובדה מרתקת שניתן ללמוד מהם מוסר השכל, מוזמן לפנות למערכת מאורות הדף היומי, ואנו נפרסם זאת בע"ה בטור זה. כתובתנו: ת.ד. 474 בני ברק. מפ: 03-570-67-93 דוא"ל: mendelson@meorot.co.il

בברכת התורה, העורך

פנינים

דף פה/א היוצא ליהרג ונבא בנו והכהו וקללו חייב **לשבת במאסר ולא לבזות את ההורים** סיפר הגר"י זילברשטיין שליט"א: **אדם שהועמד למשפט**, ודינו צפוי היה להיגזר לתקופת מאסר בת עשר שנים שאל, אם יוכל להציב קו הגנה לפיו, חינוכו הקולקל בבית הוריו הוא שהביאו לעשות את אשר לא ייעשה. לדבריו, אם דבריו יתקבלו יוקל גזר דינו ויתכן שישלח לחמש שנות מאסר בלבד. **הטובת היתה**, שהדבר אסור בתכלית האיסור. "ארור מקלה אביו ואמו" (דברים כז/טז) נאמר גם על אב רשע, **ועדיף** לשבת חמש שנים נוספות במאסר מאשר לבזות את ההורים... ("קול ברמה").

דף פה/א והכהו וקללו...

הדיין המסכן

שח הגרבי"ש שניארסון זצ"ל, ראש ישיבת "כוכב מיעקב - טשיבין": **באחד הספרים** ראיתי חידוש מוזר. אם כופים אדם להכות דיין מסויים או לקללו, עליו לבחור בעבירה הקלה מביניהן. ומאחר שקללת דיין נאסרה בשני לאוני (רמב"ם הל' סנהדרין פי' כ"ו הל' ב') והכאתו באחד בלבד, עליו לבחור בהכאה ולא בקללה. זאת, אף אם הדיין עצמו מבקש הימנו שיקללנו ולא יכהו, משום שאי אפשר לו לדיין למחול על קללתו, כמבואר ברמב"ם (שם הל' ו'). **החשבונו**, דומני נכון הוא, אבל להלכה, חושבני שאין זה כך. קללה על ידי אונס, אין בה בזיון רב כל כך, ועדיפה היא מההכאה. ניצל איפוא הדיין (ספר הזכרון "זרע ברך" עמי רכ"ח).

דף פו/ב כי יפלא ממך דבר

פשר הצרות

היה רבי מרדכי בנט מניקלשבורג זצ"ל, אומר: "כי יפלא ממך דבר למשפט בין דם לדם" (דברים ח/ז) - כאשר תעמוד ותתפלא מדוע מופלה לרעה

דף פט/א נביא השקר

האם נוהג דין "נביא שקר" בימינו?

משנתנו מונה מספר אנשים שדינם מיתה, ביניהם, "נביא שקר", היינו, המתנבא מה שכלל לא נאמר לו. ברור לכל, כי "שוטה הכפר" או ליצן העיירה, שיעמוד ויכריז כי דברי נבואה בפיו, אין דינו למיתה, שכן, איש אינו מתייחס לדבריו כאל דברי נבואה ולפיכך, דברי שקר אכן יש לפנינו, אך **נביא שקר** אין. מאידך גיסא, מסוגייתנו מוכח, כי נביא שקר אינו דווקא זה שהיה נביא אמת וסרה, אלא גם מי שמעולם לא היה נביא ומתנבא בשקר כעת, הרי זה "נביא שקר". שהרי, גמרתנו מביאה את צדקיה בן כנענה כדוגמה לנביא שקר, למרות שמעולם הוא לא היה נביא אמת ("חזון איש"). מהם אם כן, הכללים לפיהם יש לקבוע מיהו "נביא שקר"?

נביא שקר הוא מי שראוי להיות נביא: ובכן, ה"מנחת חינוך" (סוף מצווה תקי"ז) ואחרים מבארים, כי נביא שקר הוא אדם שהתקיימו בו כל התנאים לקבלת נבואה משמים (עיי רמב"ם הל' יסודי התורה פ"ז הל' ז), וממילא בני אדם עלולים לנהות אחריו ולהאמין, כי אכן דבר נבואה בפיו. אולם, ה"מנחת חינוך" מצייין את דברי ה"משנת חכמים", כי כל אדם צריך להמנע מ"נבואות", ואף שאין חיוב מיתה בדבר, הרי זה אסור מן התורה. רבי אליעזר ממיץ (הובא בהגהות מיימוניות הל' עבודת נכבים פ"ה הל' ח) אף מחדש, כי הדבר אסור גם בדרך שחוק.

דף צ/א ואלו שאין להם חלק לעולם הבא

כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא

"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא". משפט זה הפותח את משנתנו, מוכר לכל ורבים מצטטים אותו בהנאה. אולם, ה"חפץ חיים" זצ"ל נוהג היה לומר, כי אין לשכוח את הרשימה הארוכה במשנתנו של אלו שחלקם נפקד מהעולם הבא.

הקב"ה ברחמיו על כל מעשיו חונן את יצוריו, וגם אלו שעליהם נאמר, כי "אין להם חלק לעולם הבא" הרי שאין להם חלק משלהם. אולם, לדעת רבינו בחיי (סוף פרשת אחרי מות), כל אלו שאין להם חלק בעולם הבא מכונסים יחדיו ומקבלים פירורים משולחנם של אחרים כעניים אוכלי צדקה. גם הריקאנטי (פרשת כי תשא), מספר על רוח שנכנס באשה אחת, שסיפר לריקאנטי, כי הוא איבד את עצמו לדעת ועבר על עבירות חמורות נוספות עד שאין לו חלק לעולם הבא, ומכל מקום, סיפר הרוח, כי לאחר שהייתו בגהינום הוא יקבל חלק בעולם הבא, כצדקה.

הריקאנטי אינו היחיד המונה את המאבד עצמו לדעת כמי שאין לו חלק לעולם הבא, בעל ה"פני יהושע" (ב"מ נט/א) ואחרים מזכירים זאת כדבר המובן מאליו. אולם, הגאון רבי יהודה אסאד (שו"ת "יהודה יעלה" י"ד סי' שנה"ג) מצייין, כי אמנם שגור הדבר בפי כל, כי המאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא, אך אין לכך כל מקור מפורש.

עם זאת, יש המציינים את הגמרא במסכת גיטין (נז/ב) כמקור לכך. הגמרא שם מספרת על ארבע מאות ילדים וילדות שנשבו לקלון על ידי הרומאים, וכאשר ביקשו הילדים לקפוץ לים היתה שאלתם "אם אנו טובעין בים אנו באין לחיי העולם הבא?" הרי לנו, שהמאבד עצמו לדעת אין לו חלק לעולם הבא ("יד המלך" הל' אבלות פ"א הל' י"א).

יש שביארו, כי המאבד עצמו לדעת אינו שונה מרוצח שהרג נפש מישראל. וכשם ש"שופכי דמים" איבדו את חלקם לעולם הבא (רמב"ם הל' תשובה פ"ג הל' ו), כך גם המאבד עצמו לדעת, שרצח את נפשו שלו (שו"ת "אבן יקרה" י"ד סי' נ"ו). [אמנם, עיי ב"מרכבת המשנה" שביאר כי לדעת הרמב"ם רק רוצח מועד נכלל ב"שופכי דמים"].

דס ישראל מדם גוי, "בין דין לדין ובין נגע לנגע" - מדוע דינים וגזירות נוחתים על ראשיהם של ישראל ולא של הגויים - "דברי ריבת בשעריך", בעוון שנאת חנם הדבר בא...

דף פח/ב שרצו אביו ואמו למחול לו

שערי תשובה לא ננעלו

סוגייתנו מבארת, כי הוריו של בן סורר ומורה רשאים למחול לו, וממילא, אין להעמידו לדין ולהורגו. לכאורה, בן סורר ומורה נידון על שם סופו (לעיל עא/ב), ומה מועילה מחילת הוריו כעת? **ביאר** האדמו"ר מסוכטשוב, בעל ה"שם משמואל" זצ"ל (פ' כי תצא), על פי הנאמר במדרש (תנחומא, האזינו ד'), שהתשובה מן החטא מועילה לבני ישראל ולא לגויים, שכן, נשמת היהודי, מקורה בהרי קודש, וכשאדם מישראל שב בתשובה, הרי הוא חוזר למקורו ולשורשו הטבעי, לחיק אבותיו. ואילו הנכרי - לאן ישוב?

מעשה, בן סורר ומורה שהוריו מוחלים לו והוא מתפייס עמהם, הרי הוא שב ומתחבר לשלשלת הקדושה, ודרכו סוליה לו לחזור בתשובה שלמה. לפיכך, אין להרוג אותו על שם סופו, שהרי וודאי שסופו יהיה טוב מתחילתו.

דף צ/א ארבעה הדיטות... בלעם

דרגתו של יהודי שאין לו חלק לעוה"ב

פרקנו עוסק ב"כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא", למעט רשעים מסויימים. לכאורה, מה עניין בלעם הרשע עבא, הרי הוא לא היה יהודי? (עיי בפירושו רבינו עובדיה מברטנורא).

ענה על כך האדמו"ר רבי אברהם מרדכי אלטר מגור זצ"ל:

בלעם הרשע, בתפלתו (במדבר כג/ו) "תמת נפשי מות ישרים ותהי אחריתי כמהו", הצליח להעלות את עצמו מדרגת גוי, לדרגת יהודי שאין לו חלק לעולם הבא.

הא למדת, שגם להיות יהודי שאין לו חלק לעולם הבא, דרגה גדולה היא... ("אמרי אמת", ליקוטים).

לעילוי נשמת

הר"ר **יקותיאל יהודה**

(**ג'ייקובס**) ז"ל

ב"ר מנשה הי"ד

נלב"ע ט"ו בתשרי תשס"ו

תנוצב"ה

הונצח ע"י המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

הר"ר **ישראל צבי הפטקה** ז"ל

ב"ר רפאל ז"ל נלב"ע י"ד בתשרי תשל"ג

וזוג' מרת **בלה** ע"ה

ב"ר נתן נטע ז"ל נלב"ע כ"ה בתשרי תרפ"ט

תנוצב"ה

הונצחו ע"י בני המשפחה שיחיו

לעילוי נשמת

מרת **חנה קסטנר** ע"ה

ב"ר נחום ז"ל

נלב"ע הושענא רבה, כ"א בתשרי תשל"ד

תנוצב"ה

הונצחה ע"י בנה ידידו הר"ר אברהם יוסף קסטנר שיחיו י-ם

חוקי רוחנית מרגשת

ספרון חודשי ללימוד יומי קצר בכל יום משנה אחת הלכה אחת וקטע מהגמרא

לחודש התנסות חינם! **חייג עכשיו: 3029***

או שלח מייל לדוא"ל veten@meorot.co.il